

GÜZEL SANATLAR VE SPOR LİSELERİNDE VİYOLONSEL ÖĞRETİMİNİN İLK YILINDA ÖNERİLEN YAY TEKNİKLERİ VE BU TEKNİKLERİN PROGRAM TASLAĞINA YANSIMASI

RECOMMENDED BOWING TECHNIQS FOR FIRST YEAR CELLO EDUCATION AT FINE ARTS AND SPORTS HIGH SCHOOLS AND THE REFLEXION OF THESE TECHNIQUES IN THE DRAFT SYLLABUS

Ruken ÖZTOPALAN^a ve Ümit İŞGÖRÜR^b

^aOkutman, DEÜ Senfonik Müzik Uyg. ve Araş. Merkez, ruken.oztopalan@deu.edu.tr

^bProf, DEÜ Devlet Konservatuvarı, umit.isgorur@deu.edu.tr

Özet

Bu araştırmada, Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri'nin 1997 yılından 2009 yılına kadar uygulamış olduğu "Temel Sanat Eğitimi (Çalgı-Viyolonsel) Dersi Öğretim Programı" içinde yer alan yay teknikleri ve bu tekniklerin programdaki işleniş konusunu edilmştir. Konuyla ilgili ihtiyaç analizi doğrultusunda yapılan görüşmeler sonucu ortaya çıkan farklı yaklaşımlar yeni bir program taslağına yansıtılmış ve program yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. Nitel ve nicel bulguları olan bu araştırmada veriler, 20 viyolonsel öğretim elemanı ve öğretmenine ihtiyaç analizine yönelik uygulanan görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma Ege Bölgesi ile sınırlıdır. Araştırmanın çalışma grubunu, Ege Bölgesi'nde yer alan tüm Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde görev yapan viyolonsel öğretmenleri ile Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Anabilim Dalları ve Devlet Konservatuvarlarında görev yapan viyolonsel öğretim elemanları oluşturmaktadır. Araştırma bulguları doğrultusunda 1997 yılı viyolonsel öğretim programının tersine, yayın ortasında ön kolu kullanarak detache boş tel çalışmaları ve ardından bütün yayda legato çalışmalar yapılması önerilmektedir. Staccato tekniğinin ise, programda yer alması uygun görülmemiş bir teknik olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin birinci yılının (9. sınıf) viyolonsel dersine yönelik kullanılacak yay teknikleri belirlenip, hedef ve hedef davranışlar, öğrenme-öğretme durumları yeniden düzenlenmiştir. Araştırmanın viyolonsel öğretimine ışık tutması umulmaktadır.

Anahtar kelimeler: viyolonsel öğretimi, yay teknikleri, program taslağı.

Abstract

Bowing techniques and their functional operation as implemented in the syllabus of fine arts and sports high schools until the year 1997 to 2009 in the "Basic Arts Education Syllabus (Cello)" form the subject of this study. A need analysis of the diverse approaches discovered through discussions held in regard to the subject became the basis of an attempt to reflect them in a new, re-configured draft of the syllabus. Data for the qualitative and quantitative findings in this study were collected by means of a questionnaire distributed among 20 cello faculty members and teachers. The study was limited to the Aegean Region. All fine arts and sports high schools, post-secondary departments of music education and state conservatories in the Aegean Region were included in the study's survey group. Contrary to the existing cello syllabus, this study's findings suggest that the study of detache should be approached by forearm exercises in the middle of the bow on open strings followed by the study of legato using the whole bow. It was also concluded that it is inappropriate for the study of staccato technique to take place on the syllabus. In the study, bowing techniques have been established for first-year (9th grade) cello lessons at fine arts and sports high schools; while goals, target behaviours and learning-teaching situations have been re-organized. It is hoped that this research will be helpful in shedding light on the study of the cello.

Keywords: cello education, bowing techniques, draft syllabus.

GİRİŞ

Ülkemizde Cumhuriyet Dönemi'nden bugüne müzik eğitimi sürecini incelediğimizde, Müzik Muallim Mektebi ve Müzik Seminerleri'nin önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Ancak 1975 yılında müzik seminerleri de kapatılınca, müzik öğretmenliği alanında yetiştirilmesi hedeflenen öğrenci kaynağı tükenmiştir. Bu boşluk on dört yıl sürmüş ve 1989 yılında Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri açılarak bu boşluğu tekrar kapatmıştır. 1990-1991 Eğitim Öğretim Yılı'ndan itibaren bu okulların açılması yaygınlaştırılmıştır.

Akgül'e göre (Akgül, 1997; Özgün, 2006 s. 3'teki alıntı), son yıllarda açılan AGSL'nin (Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri) sayısal artışıyla da sanat eğitime verilen önemin arttığı, en az bilim eğitime eşdeğer tutulduğu görülmektedir. Bu eşdeğerlik de ülkemizde sanat eğitime verilen önemin en belirgin ve somut göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Böylece sanat eğitimi Türkiye'de ortaöğretim düzeyinde ilk defa ağırlıklı bir şekilde ele alınmış, statü kazanmıştır.

"AGSL'ler kurulduğu tarihten bugüne kadar öğrenci almakta, eğitim- öğretim programları oluşturmakta ve geliştirmekte, kendilerine kaynaklık eden ilköğretim kurumları ve kendilerinin oluşturduğu yükseköğretim kurumları ile gittikçe yoğunlaşan bir iletişim içerisinde bulunmaktadır" (Civan, 2006: 21-22). Uçan'a (Uçan,1995; Türkmen, 2006: s. 713'teki alıntı) göre, kendine özgü bir eğitim kurumu olan AGSL Müzik Bölümleri, esas olarak, akademik doğrultulu mesleki müzik eğitiminde birinci aşamayı oluşturan "yönlendirme/hazırlama" işlevine ya da iş görüşüne sahiptir. AGSL modeli daha çok ilgili yüksek öğretim programlarına "nitelikli-birikimli aday öğrenci" hazırlayan bir model olarak işlemekte, iş görmektedir. İlk uygulamaya /yürürlüğe konulduğu 1989'dan ve ilk mezun vermeye başladığı 1993'ten bu yana gözlenenler/izlenimler bu görüşü, bu saptamayı doğrulamaktadır. Uçan'ın da değindiği gibi, şimdiki adıyla Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, yükseköğretim kurumlarına öğrenci hazırlamaktadır. Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin müzik bölümünden mezun olan öğrencilerden, öncelikle eğitim fakülteleri müzik eğitimi anabilim dallarına olmak üzere, konservatuvarlara ve güzel sanatlar fakültelerinin müzik bilimleri anabilim dalı ve müzik teknolojisi anabilim dallarına öğrenci akışı olmaktadır.

Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, 16 Haziran 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan bir kararla Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri adı altında toplanarak yeniden yapılandırılmıştır. "Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, Anadolu Lisesi statüsünde olup güzel sanatlar ve spor eğitimi alanında yatılı, gündüzlü ve karma olarak ilköğretim üzerine 4 yıl eğitim ve öğretim yapılan okullardır. Bu okullar, öncelikle güzel sanatlar ve sporla ilgili yükseköğretim kurumlarının bulunduğu yerlerde açılır" (http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27260_0.html). Bu liselerin sayısı günümüzde 54'e ulaşmıştır.

Uçan (1997: 15) müzik eğitiminin, öğrencinin müziksel algılayma ve yeteneğini farklılaştırıp çeşitlendirmesi, öğrenciyi belli koşullandırmaların ürünü olan tek yanlı müzik yapma, üretme ve dinleme alışkanlıklarından kurtarması, öğrenciyi müziğin çeşitli çok yönlü tını özelliklerine, yapı taşlarına, kuruluş biçimlerine ve etki alanlarına açması, öğrenciyi müzikle ilişkilerinde daha yüksek bir düzeyde bilinçlilik ve eleştirme gücü kazandırması gerektiğini düşünmektedir. Uçan'ın, müzik eğitiminin öğrenciyi kazandırması gerektiğini düşündüğü bu nitelikler, tabii ki müzik eğitiminin, öğrenciyi doğru bir yolla aktarılmasından geçmektedir.

"Müzik eğitiminin boyutları ses eğitimi, müziksel işitme eğitimi, müzik beğenisi eğitimi, çalgı eğitimi ve yaratıcılık eğitimi olarak ele alınabilir" (Bilen, 1995: 14). "Üniversitelerin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Anabilim Dallarına kaynak olması sebebiyle Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde yapılmakta olan çalgı eğitimi ve öğretiminin niteliği de çok önem taşımaktadır" (Çilden, 2006: 542). Çünkü bir müzik öğretmeni adayının çalgısına hâkim olabilmesi gerekir. Çalgı, müziği öğrenciyi sevdirmek, müzik bilinci ve kültürü aşlamak, sesinin yetmediği yerde kullanmak, eşlik etmek gibi durumlarda vazgeçilmez bir araçtır. Dolayısıyla çalgı eğitiminin bu okullarda doğru teknik ve beceri kazandıracak, öğrencilerin yüksek öğrenimlerinde becerilerinin üzerine daha fazlasını ekleyebileceği, öğretmenlik hayatında doğru ve etkili kullanabileceği şekilde verilmesi son derece önemlidir.

AGSL'lerdeki çalgı eğitiminde, belli basamaklar izlenmeden, her basamaktaki teknik ve müzikal kazanımların yeterlilik durumları dikkate alınmadan diğer basamaklara geçilerek, özellikle teknik becerilerin kazandırılmasında önemli eksiklik ve yanlışlıkların yerleşmesinin farkına varılmaması ve buna rağmen öğrencinin teknik düzeyinin üzerinde etüt ve eserlerin çalıştırılmasında ısrar edilmesinin birkaç yönden giderilmesi zor sorunlar yaratabildiğini

düşünen Çilden (2006:546), işte bu yüzden çalgı eğitiminin doğru ve tutarlı bir öğretim programını izleyerek verilmesi gerekliliğinin açık olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada amaç, Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin birinci yılında kullanılabilir yay tekniklerini ihtiyaç analizi doğrultusunda belirleyip, doğru ve tutarlı bir çalgı (viyolonsel) öğretim programı çerçevesinde taslak programda sunmaktır. Şunu belirtmek gerekir ki, Milli Eğitim Bakanlığı, 2009 yılında yayınladığı yeni viyolonsel öğretim programıyla, bu çalışmanın çıkış noktası olan 1997 yılı viyolonsel öğretim programını daha işlevsel hale getirmiştir. Böylece bu araştırma, yeni programın sağlamlığını elde edilen bulgular ve ortaya çıkan sonuçlarla destekleyip, 2009 yılı programını bilimsel bir kimliğe büründürmektedir.

ÖĞRETİM PROGRAMI VE ÖĞRETİMDE PROGRAM GELİŞTİRME

Eğitim programı, öğrenmek üzere okula gelen bireye sistemli, birikimli öğrenme sağlayan ve öğrendiklerini okul ve toplum içinde kullanabilmesine yarayan bir araçtır. Yani program, bizi etkili öğrenmeye ulaştıran rehber olma özelliğindedir. Demirel (2006:5), program geliştirmeyi eğitim programının, hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü olarak tanımlamaktadır.

Sönmez'e göre (Sönmez, 2007; Ekici, 2008: s.17'deki alıntı) de bir eğitim programının öğeleri şunlardır:

- Kişide gözlenmesi kararlaştırılan istendik özellikler (hedefler)
- Hedeflerin göstergesi olan davranışlar
- İçerik ve konunun örüntüsü (üniteler)
- Her davranış, her bir öğrenciye kazandıracak eğitim durumları
- Her davranış, her bir öğrencinin kazanıp kazanmadığını, kazandıysa ne derece kazandığını yoklayan sınav durumları.

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında tüm eğitim etkinliklerinin, önceden hazırlanan bir program çerçevesinde yürütüldüğünü belirten Erden (Erden, 1982; Ekici, 2008: s. 11'deki alıntı), kurumda bireye hangi davranışların nasıl kazandırılacağını, eğitim programlarında yer aldığını hatırlatmaktadır. Ona göre eğitimin niteliği, büyük ölçüde uygulanan programa bağlıdır. Uygulanan programların aksaklık ve eksiklikleri giderilip, toplumdaki ve bilim alanlarındaki değişmelere göre yeniden düzenlendikçe, yani programlar geliştirildikçe, eğitimin niteliğinin de artması beklenir. Hızla gelişen dünyada, bilgiler çok çabuk türeyip, yenilerinin gelmesiyle aynı hızda geçerliliğini kaybetmektedir. Teknoloji çağında bu hızla eğitim- öğretim programlarının da ayak uydurması gerekmektedir. Bir program her yönüyle öğrenene çağa ayak uydurma, dünyadaki öğrenenlerle ortak bir yolda ilerleme fırsatı vermelidir.

Çağdaş öğretim programlarının; hedefler, hedef davranışlar, öğretme-öğrenme durumları, sınav ve ölçme durumları ile değerlendirme işlemleri gibi öğelerin önceden, dikkat ve titizlikle saptanmasına, böylece de öğretim sürecinin verimli kullanılarak, kazanılan ve/veya değiştirilen davranışların istenilen nitelikte olmasına olanak tanıdığı görüşünde olan Töre'nin (1999: 29-36)'in belirttiği bu öğelerin saptanması için gerçek ihtiyacın ne olduğunun ortaya çıkarılması gerekir.

İhtiyaç ve ihtiyaç analizi

Demirel (Demirel, 1999; Ekici, 2008: s. 19-20'deki alıntı), ihtiyacın savunmaya değer bir amacın gerçekleştirilmesi için gerekli ve yararlı husus ya da güçlü istek anlamına geldiği görüşündedir. Ona göre ihtiyaç saptama, program geliştirme çalışmasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Programın hazırlanması için, bir program ihtiyacının ortaya çıkması ve bu ihtiyacın en iyi şekilde karşılanması için de, gerçek ihtiyacın ne olduğunun saptanması gereklidir. İhtiyaç saptama çalışmalarında, toplumun, bireyin ve konu alanı ile ilgili ihtiyaçların saptanması önemlidir. Eğitim programlarının, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ve etkili olabilmesi için, program hedefleri ile konu alanları arasında tutarlı ilişkiler kurulmalıdır. Belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için, ne tür konu alanlarının seçimine ihtiyaç olduğu belirlenmeli ve bu seçimde sürekli değişen bilgilerin ve çağdaş düşüncelerin programa yansıtılmasına özen gösterilmelidir. Demirel, ihtiyaç belirlemesi

yapıldıktan sonra hazırlanan programların, çok olumlu sonuçlar verdiğini ve hedef kitlenin ihtiyacını karşıladığını, birçok uygulama sonucunda ortaya çıkan sonuçlardan gözlemleyerek belirtmektedir.

İhtiyaç Analizi, mevcut durum ile ulaşılmak istenilen durum arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla izlenecek bir süreçtir. Bu süreç sayesinde öncelikler belirlenir ve kaynaklar yerinde kullanılır. Demirel (2006: 74), bu amaçla yapılması tasarlanan ihtiyaç saptama çalışmalarında toplumun, bireyin ve konu alanı ile ilgili ihtiyaçların saptanmasının önemli olduğunu belirterek, ihtiyaç saptama araştırmalarında şu sorulara cevap aranması gerektiğini belirtmektedir: 1) Toplumun beklenti ve ihtiyaçları nelerdir? 2) Bireyin ihtiyaçları nelerdir? 3) Konu alanı ile ilgili ihtiyaçlar nelerdir?

Aşağıda, bir eğitim programı tasarısı hazırlamanın öğeleri olan hedefler, hedef davranışlar, içerik, öğrenme-öğretme durumları, sınav-ölçme durumları ve değerlendirme durumlarına kısaca değinilmiştir.

Hedefler ve hedef davranışlar

Bilen (Bilen, 1999:5-9), planlı bir eğitimin gerçekleştirilebilmesinde, eğitim hedeflerinin belirlenmesinin önem taşıdığını belirtmektedir. Ona göre hedef, bireyde bulunması istenilen, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki istendik özelliklerdir. Eğitim sisteminin bel kemiğini oluşturan ve her aşamada önemli işlevleri olan hedefler, eğitim düzenini örgütleme, uygulama ve değerlendirme sırasında yön gösterici, seçici, eleyici birer ölçüt niteliğini taşırlar. Bireye kazandırmak istediğimiz nitelikleri tanımlayan hedeflerin davranış olarak ifadesi konusunda Demirel (2006: 111) şöyle düşünmektedir: “Hedeflerin sadece özellikler şeklinde belirtilmesi ve kalması yeterli olmayacaktır. Çünkü eğitim durumlarının düzenlenmesinde ve değerlendirmede ölçütler takımı olarak kabul ettiğimiz hedeflerin bir birey tarafından kazanılıp kazanılmadığına karar vermek ve bireyde gözlemek zorundayız. O halde hedeflerin daha işlevsel olması ve amacımıza hizmet etmesi için davranışsal tanımlarının da oluşturulması gerekecektir. Bu nedenle hedeflerin davranışa dönüştürülmesi ve hedef ifadelerinin programda bir süs olmasından kurtarılması da sağlanmış olmalıdır”.

İçerik

“...Bilgi, öğrencinin en iyi şekilde ve kolayca anlayabileceği biçimde, öğrenilebilir ve kullanılabilir bir yapıya sahip olmalıdır. İçeriğin yapısı, içerikte yer alan bilginin özellikleri ve bunların birbirleriyle bağlantısı açısından ele alınmalıdır” (Demirel, 2006: 120). Yani içerikte o derste öğretilecek olan konuların seçilmesi ve bunların tutarlı bir şekilde düzenlenmesi, konuların birbiriyle bağlantılı ve bütüncül bir şekilde ele alınması gerekir. Daha açık bir ifadeyle Tan ve Erdoğan’ın (Tan ve Erdoğan, 2004; Ekici, 2008: s.30’daki alıntı) da belirttiği gibi, “İçerik, hedef davranışlarla tutarlı, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine uygun, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, birbirinin önkoşulu ve bilinenden bilinmeyene şeklinde düzenlenmelidir.”

Öğrenme-öğretme durumları

“Öğretme – Öğrenme durumları öğrencilerin hedef davranışları kazanmaları için, gerekli öğrenme yaşantılarını geçirmelerine olanak sağlamak üzere hazırlanıp düzenlenen ve ayarlanan çevredir” (Güler, 2006: 608). Bu nedenle Demirel (2006: 135)’in de belirttiği gibi, öğrencileri programın merkezinde tutabilmek için hedeflerle tutarlı öğretim etkinliklerinin neler olacağı iyi bir şekilde düşünülmeli ve buna uygun öğrenme etkinliklerine yer verilmelidir. Etkinliklere dayalı bir öğretim yaklaşımı öğrenci açısından da ilginç olacaktır. Tüm bu etkinlikler planlanırken dikkate alınması gereken ilk husus öğrencilere kazandırılacak istendik davranışlar olmaktadır.

Sınav-ölçme durumları

Demirel (2006: 155) sınav durumlarını, öğrencide gözlemeye karar verdiğimiz istendik davranışların kazanılıp kazanılmadığı hakkında bir yargıya varma işi olarak tanımlamaktadır. Yetiştirilen öğrencinin istendik davranışlara sahip olup olmadığına bakarak sınav durumlarını düzenleyebiliriz. Bu amaçla her davranışı yoklayan bir ölçme aracı ya da test maddesi ile davranışın öğrenilip öğrenilmediğini ortaya çıkarmak olası görülmektedir.

Başka bir değışle, “sağlıklı bir öğrenme için programın hedef aldığı davranışların öğrencide oluşup oluşmadığının ve programa girişte öğrencide aranan özelliklerin programın hedefleri doğrultusunda gerçekleşen öğrenmelerle ilişki gösterip göstermediğinin kanıtlara dayalı olarak belirlenmesi gerekmektedir” (Sansa, 2004; Güler, 2006: s.612’deki alıntı).

Değerlendirme durumları

“Değerlendirme işlemleri, sınav durumlarında elde edilen ölçme sonuçlarını (ölçümleri, yani verileri) hedeflerde kapsanan ya da onunla birlikte başka ölçütlerle karşılaştırarak öğrenci, öğretim, program ve öğretmen hakkında yargıya varma sürecidir” (Uçan, 1997: 64). “Yalın ve özlü anlamıyla değerlendirme, “ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurarak bir değer yargısına ulaşma işlemidir” (Turgut, 1997; Uçan, 1997: s. 64’teki alıntı).

Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri için önerilen yay tekniklerini içine alan bu taslak programda da yukarıda, açıklamaları yapılan program geliştirme öğeleri esas alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın katılımcıları

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 20 kişiden oluşan ve Ege Bölgesi sınırları içerisinde bulunan tüm Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde görev yapan viyolonsel öğretmenleri ile Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Anabilim Dalları ve Devlet Konservatuvarlarında görev yapan viyolonsel öğretim elemanları oluşturmaktadır. Katılımcılar; İzmir Işlay Saygın ve Ümrân Baradan Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Kütahya Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli Devlet Konservatuvarı, Muğla Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Denizli Hakkı Dereköylü Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Uşak Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı öğretmen ve öğretim elemanlarıdır.

Araştırmada kullanılan ölçme araçları

Araştırmacı tarafından, Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin birinci yılının viyolonsel dersi içeriğı ve program geliştirme ile ilgili 25 maddeden oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. 2 Eğitim Bilimleri Uzmanı, 2 GSSL yaylı çalgılar öğretmeni, 2 viyolonsel öğretim elemanı, 1 keman öğretim elemanı, 2 müzik eğitimcisinin oluşturduğu 9 kişiden uzman görüşü alınmış ve bu görüşler doğrultusunda nihai form 17 maddelik son biçimini almıştır. Form küçük bir grup üzerinde uygulanmış, işlerliğı kontrol edilmiş ve gerekli düzeltmeler tekrar yapılarak, hedef kitleye uygulanmaya hazır hale getirilmiştir. 17 maddeden oluşan görüşme soruları; “çalgıyı tanıma, yayın kullanımı ve yay teknikleri, entonasyon, yürürlükteki programın konu başlıkları, hedef ve hedef davranışlar açısından değerlendirilmesi, haftalık ders saatinin yeterliliğı, yeni program taslağına yönelik öneri” şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Bu makale, sözü edilen kategorileri içeren 17 maddelik formun yay teknikleri ile ilgili olan “Sizce viyolonsel öğreniminin ilk yılındaki öğrenciye önce detache yay tekniğı mi, yoksa legato yay tekniğı mi öğretilmelidir, niçin?” ve “Staccato tekniğinin sizce hangi davranış ya da davranışlar öğrenildikten sonra öğretilmesi uygundur?” şeklindeki 2 maddesinin analiziyle sınırlandırılmıştır.

Veri toplama süreci

Araştırmada veriler görüşme tekniğı ile toplanmıştır. Görüşmeler, 2009 yılının ekim, kasım, aralık aylarında Ege Bölgesi sınırları içerisinde bulunan Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Anabilim

Dalları ve Devlet Konservatuvarları viyolonsel öğretim elemanı ve öğretmenleriyle ses kayıt cihazı kullanarak ve yazılı not olarak yapılmış ve araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

Araştırma verilerinin analizi

Nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniğı ile toplanan veriler, içerik analizi ile tanımlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, ihtiyaç analizine yönelik yapılan görüşme verilerinin çözümlenmesinde, sorular kategorilere ayrılmıştır. Daha sonra, her soru için verilen yanıtlar, kullanma sıklığına göre alt boyutlara ayrılarak benzer cümleler arasından her bir kategori ile ilgili örnek cümleler saptanmış, kategorilere ayrılarak tablolaştırılmış ve tablolar yorumlanmıştır. Tablolarda ve tablo yorumlarında ayrıca frekans ve yüzde hesabı kullanılarak sonuçlar nicel bulgularla da desteklenmiştir.

BULGULAR

Yay teknikleri ile ilgili olan soruların ve alınan cevapların analizlerinden elde edilen bulguları aşağıda yer almaktadır. “Sizce viyolonsel öğreniminin ilk yılındaki öğrenciye önce detache yay tekniğı mi, yoksa legato yay tekniğı mi öğretilmelidir, niçin?” sorusunun ait olduğu “Yayın Kullanımı ve Yay Teknikleri” kategorisinin alt basamaklarına ilişkin görüşme verileri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Viyolonsel Öğretmeni ve Öğretim Elemanlarının Detache ve Legato Yay Tekniklerini Öğretme Sırası İle İlgili Görüşleri

KATEGORİ Yayın Kullanımı ve Yay Teknikleri Kategori Alt Basamakları	Örnek Cümleler	N	f	%
Detache	“Önce detache öğretilir diye düşünüyorum çünkü legatoda sol el devreye girer. Boş teller arası legato ise, senkronize açısında zor olacaktır.” “Ben detacheyi tercih ediyorum. Bağlı çalınca notalar, okuması, sol ele hâkimiyet de devreye giriyor çünkü.” “Kesinlikle detache öğretilmelidir diye düşünüyorum. Çünkü öğrenci sağ ele de, sol ele de henüz hâkim değil. Legato için sol elin devreye girmesi gerekiyor.”	20	12	60
Detache ve Legato birlikte	“İkisi aynı anda yürütülür. Yay egzersizlerimiz her iki tekniğı de kapsar. Detache’den kastımız asla staccato değildir ama bu önemli bir detay.” “Bence ikisi de beraber öğretilir. Çünkü öğrencinin öğrenmesi gereken temel yay biçimlerinden ikisi. Ama önce detache daha kolay. Bir de sol el henüz devreye girmemişse, tel geçişleri yaptırarak legato çaldırırın.”	20	4	20
Legato	“Legatoyu yayda öğretmek çok önemli. Yayı çekip iterken, arada boşluk bırakmadan çekme-itme arasında bağlı çalmak öncelikle öğretilmeli. Detacheye önce girersek, bunun yanında bir sürü ayrıntıyı da öğretmemiz gerekecek; dirsek, ön kol, bilek, parmaklar vs. Bu yüzden yay üzerinde legatoyu öğretmek önceliklidir bence. Sol eli kullanmadan tabii ki.”	20	3	15

İlk yıl bu tekniklerden söz etmeye gerek yok	“İlk yıl detache ya da legato terimlerini kullanmayacağım. İlk yıl bütün kılları yine kolunun durumunu ayarlayarak sağ kolu nasıl kullanacağı önemli.”	20	1	5
--	--	----	---	---

Tablo 1’de görüldüğü gibi, yirmi kişiden on iki’si “detache yay tekniğı ile başlanması gerekir” yanıtını vermiştir. Dört kişi, iki tekniğın de birlikte öğretilmesini uygun bulmuştur. Üç kişi, önce legato yay tekniğinin öğretilmesini; bir kişi ise, ilk yıl bu tekniklerden söz edilmesine gerek olmadığı görüşünü bildirmiştir. Tablo 1’deki bulguların doğrultusunda detache tekniğinin legatodan önce öğretilbileceğı söylenebilir.

“Staccato tekniğinin sizce hangi davranış ya da davranışlar öğrenildikten sonra öğretilmesi uygundur?” sorusunun ait olduğu “Yayın Kullanımı ve Yay Teknikleri” kategorisinin alt basamaklarına ilişkin görüşme verileri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Viyolonsel Öğretmeni ve Öğretim Elemanlarının Staccato Tekniğini Öğretme Zamanı İle İlgili Görüşleri

KATEGORİ	Örnek Cümleler	N	f	%
Yayın Kullanımı ve Yay Teknikleri				
Kategori Alt Basamakları				
Yay kontrolü ve hâkimiyeti sağlandıktan sonra	“Staccato, dışarıdan gözlendiğinde kolay görünmesine rağmen aslında çok zor bir teknik. Dolayısıyla yay hâkimiyeti sağlandıktan sonra öğretilmesi gerekir...” “Arşe kontrolünü öğrenmiş bir öğrenciye staccato öğretilir...” “...detache öğrettikten sonra, öğrenciye staccato öğretebilirsin diye bir şey yok maalesef. Keşke öyle olsaydı. Ama staccato için yaya çok iyi hâkim olmak gerekiyor.”	20	13	65
İlk yılda öğretilemez	“İlk yıl için konuşuyorsak staccato tekniğine hiç girilmemesi gerekir bence...” “...Bu ilk yılda olabilecek bir konu değildir.”	20	11	55
Sağ el parmaklarını kullanmayı öğrenince	“...Dolayısıyla yay hâkimiyeti sağlandıktan sonra öğretilmesi gerekir. İlk yılda öğretililecek bir teknik değil.” “Önce eklemlerin ne işe yaradığını öğretmek lazım. Bunu öğrenci öğrendikten sonra o noktaya geliyoruz aslında. Çocuk sağ elde parmak kullanma noktasına gelince, staccatoyu yapabilir düzeye varmış oluyor...”	20	3	15
Detache çalabildikten sonra	“Staccato tekniğı bence detache tekniğinden sonra verilmelidir.”	20	2	10

Yayın ağırlık noktası ve ağırlık noktalı denge becerisi kavrandıktan sonra	“Yayın ağırlık noktası ve kol ağırlığının telden yayı kaldırmadan uygulandığı ağırlık noktalı denge becerisinden sonra noktalı çalma şekillerine geçilebilir.”	20	1	5
--	--	----	---	---

Tablo 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların %65’i öğrencinin yaya büyük ölçüde hâkim olmasından sonra öğretilbileceği ve %55’i bunun ilk yıllık programda yer almaması gerektiği üzerine benzer düşünceler belirtmişlerdir. Bunun yanında %15’i öğrencinin sağ el parmaklarını kullanmayı öğrendikten sonra, %10’u detache çalabildikten sonra ve %5’i yayın ağırlık noktasını kavradıktan sonra öğretilbileceği şeklinde görüş bildirmişlerdir. Tablo 2’deki bulguların doğrultusunda staccato tekniğinin, yay kontrolü ve hâkimiyeti sağlandıktan sonra öğretilbileceği, bu durumda programa konulmaması gereken bir konu olduğu görüşünün ön planda tutulduğu söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Orhan (2009:363)’a göre yaylı çalgılarda sağ ve sol el’in birbirinden çok farklı işlevleri vardır. Sağ elde (yayda) temel davranış yayın tele sürütülmesidir. Sol elde ise parmak düşürülüp kaldırılmasıdır. Sonuç olarak sağ el ses üretir, sol el ise sesleri belirler. Bu nedenle bu farklı iki işlemin ayrı ayrı ele alınması zorunludur. Viyolonsel eğitiminde başlangıç aşaması ile ilgili değişik yaklaşımlar olmakla birlikte yaygın olan öncelikle sağ el tekniği kazandırma daha sonra sol el tekniğine geçiş AGSL için önerilebilir. Yayıdaki kullanımla ilgili temel hareketler pekiştirilip alışkanlık haline geldikten sonra sol ele geçilmelidir.

Atakır’a göre (Atakır, 2002; Orhan, 2009: s. 364’teki alıntı), **detache** (bağısız), sağ el tekniklerinin temelidir. Sözlük anlamı ayırmak, koparmak, bölmek, parçalara ayırmak olan Fransızca kökenli “detache”nin müzikte kullanılan anlamı ise, her notayı ayrı yayda çalma tekniğidir. Detache, yayın her tarafında uygulanır (alt yarı, orta, üst yarı, bütün yay gibi). Detache uygulanırken, sesler arasında kopukluk, boşluk yaratmadan, aynı dozda- gürlükte ses elde edilmesi hedeflenir. Bu şekilde çalmada ses diğer sese (notaya) kadar taşınır. Detache, müzikal cümlenin farklı seslerini iyi ayırmak amacıyla, çekilen arşe hareketinde ve itilen arşe hareketinde tek bir nota çalmaya dayanmaktadır. Arşe hareketinin yön değişimleri sırasında (çekme-itme) ses sürekliliğinin sürdürülmesi zorunludur.

Göbelez’e göre (Göbelez, 1996; Orhan, 2009: s.364’teki alıntı), **legato** (bağlı); herhangi bir şekilde dizilmiş notaların, aynı yay çekişinde ya da itişinde çalınacağını belirten temel bir yay tekniğidir. Bağ devam ettiği sürece çalgıcı yayın yönünü değiştirmez ama bitişik komşu teller üzerindeki notaları aynı bağ içinde çalabilir.

Sonuç olarak, 1997 yılı programında yay teknikleri legato, detache ve staccato sırası ile işlenmiştir. Fakat araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlarda görüldüğü gibi, 1997 yılı programının tersine, öğrenci önce sağ elini yani yayı kullanmayı öğreneceğinden ve legato çalmak deyince çoğu katılımcı tarafından sol elde çalınan birden fazla notayı bağlı çalma anlaşıldığından, öğrenciye öncelikle detache tekniğinin öğretilmesi uygun görülmektedir. Çünkü ilk yıl öğrenci zaten çalgıyı tanıma, doğru oturuş, tutuş konularında fazlasıyla vakit harcayacaktır. Yay hâkimiyeti ise öncelikle boş tellerde detache alıştırmaları ile sağlanabilir.

Katılımcıların üçü, legato çalmanın sadece sol elde yapılmadığını, sağ eli kullanarak uzun ve ağır tempoda yay çekmek ya da tel geçişlerini iki bağda çalmak olarak da bildiklerini belirtmektedirler. Ancak viyolonsel öğrenimine yeni başlayan bir öğrencinin dengeli tel geçişi yapması çok da kolay olmayabilir. Bu nedenle detache tekniğinin ilk etapta öğretilmesi daha uygun görülmektedir. Detache ve legato çalışma sırası, sol elde ses üretirken de uygulanmalıdır. Ancak öğrenci belli bir seviyeye geldikten sonra dizi (gam) çalışmalarının çoğunu iki, üç, dört, sekiz bağlı olarak çalıştıktan sonra detache çalışmalarını sürdürmesi daha yararlı olacaktır. 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın geliştirdiği programda da bu sıra izlenmektedir.

Staccato tekniğinin öğretilmesi ise, yine 1997 yılı programının aksine ilk yılda konu edilmemesi gereken bir teknik olarak nitelenmektedir. Katılımcıların %65’i öğrencinin yay kontrolü ve hâkimiyetini kavradıktan sonra bu tekniğe geçilebileceğini bildirmiştir. Bu da, çalgı dersi haftada bir saat olan viyolonsel öğrencileri için pek de mümkün görünmemektedir. 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın geliştirdiği ve yayınladığı programda ilk yıl

staccato tekniğı yer almamaktadır ve bu da 2009 yılı programının, araştırmada elde edilen sonuçlar ile paralelliğini bir kez daha göstermektedir.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, araştırmacı tarafından oluşturulan taslak program, boş tellerde detache ve legato çalma tekniğı ve birinci pozisyonda çalmaya başlamak için en uygun tel olan “re” telinde çalışmalar (detache ve legato çalma egzersizlerini içerdiğinden) konularıyla, hedef, hedef davranış ve öğrenme- öğretim durumlarını içeren iki tablo ile aşağıda verilmiştir. Re telinde önerilen çalışmalar, aynı şekilde Sol-La ve Do tellerinde de öğrenciye uygulatılmalıdır. Önerilen bu taslak programın, hedeflenen davranışları öğrenciye sağlıklı bir şekilde kazandıracığı düşünülmektedir.

ÜNİTE: YAY TEKNİKLERİ

9. Sınıf			
KONU	HEDEF	HEDEF DAVRANIŞLAR	ÖĞRENME-ÖĞRETME DURUMLARI
BOŞ TELLERDE DETACHE (BAĞSIZ), LEGATO (BAĞLI) ÇALMA TEKNİĞİ	Detache (bağısız) çalma tekniğinin genel özelliklerini bilme	1) Detache tekniğinde çalabilmeyi gerektirecek temel davranışları sözel olarak ifade etme 2) Detache çalmayı içeren bir viyolonsel eseri DVD’inde bu tekniğın kullarıldığı pasajları belirtme	*Yay tekniklerinin uygulanaşına yönelik viyolonsel solistlerinin yer aldığı konser DVD’leri izlenir. *Detache çalmada, arş hareketinin yön değışimleri sırasında (çekme-itme) ses sürekliliğinin sürdürülmesi zorunludur.
	Boş tellerde detache çalabilme	1) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek “Sol” telinde yayın ortasında ön kol kullanarak detache çalma 2) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek “Re” telinde yayın ortasında ön kol kullanarak detache çalma 3) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek “Do” telinde yayın ortasında ön kol kullanarak detache çalma 4) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek “La” telinde yayın ortasında ön kol kullanarak detache çalma	*Öğrencinin belli ritmik disiplin içinde, eşit hızda, yayın bütünü kullanır hale gelmesinden sonra birlik, ikilik, üç vuruşluk, ikilik ve dörtlük değerler içinde yayın değışik bölümlerinde eşit hızda yay kullanımı geliştirilir. *Özellikle bağı çalarak tel değıştirme sırasında yay hızının değıştirilmemesi oldukça önemlidir.
	Legato (bağı) çalma tekniğinin genel özelliklerini bilme	1) Legato tekniğinde çalabilmeyi gerektirecek temel davranışları sözel olarak ifade etme 2) Legato çalmayı içeren bir viyolonsel eseri DVD’inde bu tekniğın kullarıldığı pasajları belirtme	*Yakın tel geçişleri (bağı olarak) çalışmalarından sonra, atlamalı çalışmalara da yer verilebilir.

Boş tel değişimini iki bağda yaparak legato çalabilme

- 1) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek bütün yay içerisinde “Sol” telinden “Re” teline geçiş yaparak ve dirsek açısını doğru ayarlayarak legato çalma
- 2) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek bütün yay içerisinde “Re” telinden “La” teline geçiş yaparak ve dirsek açısını doğru ayarlayarak legato çalma
- 3) Yayı doğru kavrayıp dolgun ses üreterek bütün yay içerisinde “Do” telinden “Sol” teline geçiş yaparak ve dirsek açısını doğru ayarlayarak legato çalma
- 4) Yukarıdaki alıştırmaları tel geçiş sıralarını değiştirerek legato çalma

- *Çalışmalar metronomla, piyano veya viyolonsel eşliğı ile desteklenmelidir.
- *Legato (bağı) çalarken bir sonraki tele (sese) yayı yakın tutup, yumuşak geçişler yapmak ile ilgili çalışmalar yapılır
- *Bütün yay kullanarak bağı ve bağısız boş telde yay çalışmaları mutlaka ayna karşısında yapılır
- *Yay uca yaklaştıkça parmakların arşenin ucuna doğru yatırılması, dibe geldikçe eski konumuna geri dönmesi sağlanmalıdır.
- *Bütün yay çalışırken ön kol ve daha sonra arka kolun açılışı, omzun kalkmaması gerektiğı vurgulanmalıdır.
- *Bu ünite ile öğrencilerin yay hâkimiyeti becerisi kazanması beklenir.

ÜNİTE: BİRİNCİ POZİSYON

9. Sınıf

KONU	HEDEF	HEDEF DAVRANIŞLAR	ÖĞRENME-ÖĞRETME DURUMLARI
BİRİNCİ POZİSYONDA ÇALIŞMALAR (RE TELİ)	"Re" telinde 1. parmak ile "Mi" sesini temiz çalabilme	1) Sol eli "Re" teline, doğru biçimde yerleştirip, "Re" sesini bütün yayda ağır bir tempoda çaldıktan sonra aynı tempoda birinci parmak ile "Mi" sesini doğru ve temiz çalma 2) Bütün yayı iki eşit parçaya bölerek "Re" ve "Mi" seslerini temiz çalma 3) "Re" ve "Mi" seslerini yayın ortasında dört kez tekrarlayarak detache çalma	*Ayna karşısında hem sol el, hem de sağ eli gözleyip öğrenci, kontrollü çalmaya yönlendirilmelidir. *Bütün yayda iki bağlı çalarken, yayı eşit iki parçaya bölmesine dikkat çekilmelidir. *Öğretmen, öğrenciyi sürekli gözlemeli, eksiklerini belirtmeli ve örneklemelidir. *Parmak tutma konusu sürekli vurgulanıp, alışkanlık haline gelmesi sağlanmalıdır. *Öğrencinin sadece parmak numaralarına bakarak çalması engellenmelidir. *Çalışmalar esnasında doğru ve duru ses elde edilmesi gerekliliğine dikkat çekilir. Bunun için sesleri boş tellerle ya da o sesin üçlülerıyla karşılaştırıp kontrol etmek büyük yarar sağlayacaktır. *Yayın alt yarı, üst yarı, uç ve dip bölümlerindeki çalışmalara, yayın ortasında dengeli ve kararlı bir aşamaya geldikten sonra geçilmelidir. *Bu ünite ile öğrencilerin deşifre, sağ ve sol el koordinasyon becerisi kazanması beklenir
	Re telinde "Re-Mi-Fa#" seslerini bütün yay kullanarak bağısız ve temiz çalabilme	1) "Re" telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci ve üçüncü parmakları kullanarak "Re-Mi-Fa#" seslerini bütün yay kullanarak bağısız ve temiz çalma 2) "Re" telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci ve üçüncü parmakları kullanarak "Re-Mi-Fa#" seslerini yayın ortasını kullanarak bağısız ve temiz çalma 3) "Re" telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci ve üçüncü parmakları kullanarak "Re-Mi-Fa#" seslerini yayın alt yarısını kullanarak bağısız ve temiz çalma	

Re telinde “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini bütün yay kullanarak bağısız ve temiz çalabilme	<ol style="list-style-type: none">1) “Re” telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci, üçüncü ve dördüncü parmakları kullanarak “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini bütün yay kullanarak bağısız ve temiz çalma2) “Re” telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci, üçüncü ve dördüncü parmakları kullanarak “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini yayın ortasını kullanarak bağısız ve temiz çalma3) “Re” telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci, üçüncü ve dördüncü parmakları kullanarak “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini yayın alt yarısını kullanarak bağısız ve temiz çalma
Re telinde “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini bütün yay kullanarak bağılı çalabilme	<ol style="list-style-type: none">1) “Re” telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci, üçüncü ve dördüncü parmakları kullanarak “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini bütün yay kullanarak iki bağılı ve temiz çalma2) “Re” telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci, üçüncü ve dördüncü parmakları kullanarak “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini bütün yay kullanarak üç bağılı ve temiz çalma3) “Re” telinde sol elin esneklik ve yuvarlaklığını bozmadan birinci, üçüncü ve dördüncü parmakları kullanarak “Re-Mi-Fa#-Sol” seslerini bütün yay kullanarak dört bağılı ve temiz çalma
“Re-Mi- Fa#-Sol” seslerini içeren piyano ya da viyolonsel eşlikli bir parça çalabilme	<ol style="list-style-type: none">1) “Re-Mi- Fa#-Sol” seslerini içeren bir parçayı ritmik tutarlılık içerisinde çalma2) “Re-Mi- Fa#-Sol” seslerini içeren bir parçayı doğru entonasyonla çalma3) “Re-Mi- Fa#-Sol” seslerini içeren bir parçayı doğru sağ ve sol el tekniğı ile çalma4) “Re-Mi- Fa#-Sol” seslerini içeren bir parçayı, eşliğı ile uyum içinde ve müzikal çalma

KAYNAKÇA

- Bilen, S. (1995). *İşbirlikli Öğrenmenin Müzik Öğretimi ve Güdüsel Süreçler Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bilen, M. (1999). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Civan, K. (2006). *Anadolu Güzel Sanatlar Liselerindeki Müzik Bölümü Öğrencilerinin Müzik Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çilden, Ş. (2006, Nisan). *Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sürecinde Çalgı Eğitiminin Nitelik Sorunlarının İrdelenmesi*. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Pamukkale Ün. Eğt. Fak. Denizli. <http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/pamukkale/S-Cilden.pdf>.
- Demirel, Ö. (2006). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ekici, T. (2008). *Müzik Öğretmeni Yetiştirmede Bireysel Ses Eğitimi Dersine Yönelik Bir Program Geliştirme Çalışması*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güler, D. (2006, Nisan). Devlet Konservatuvarlarındaki Viyolonsel Eğitim-Öğretim Programlarının Çağdaş Öğretim Programcılık Anlayışına Uygunluğunun İncelenmesi. *Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi*, Pamukkale Ün. Eğt. Fak. Denizli. <http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri.html>.
- Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Ve Spor Liseleri Yönetmeliğı. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27260_0.html (29.09.2010)
- Orhan, Ş. (2009). Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri (Ağsl), Çalgı- Viyolonsel Eğitiminde 9. Sınıflara Yönelik Temel Davranışların Kazandırılması İle İlgili Yaklaşımlar, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 361-366 http://www.kefdergi.com/pdf/cilt17_no1/361.pdf
- Özgün, Ö. (2006). *Türkiye'deki Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Bölümlerinde Viyolonsel Eğitimine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Töreyn A.M. (1999, Nisan). *Çağdaş Eğitimde Program ve Ses Eğitimi Programları*, I. Ulusal Sanat Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu Bildirisi, 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Çanakkale. http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/M-Toreyn_5.html
- Türkmen, U. (2006, Nisan). *Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Müzik Bölümlerinde Verilmekte Olan Keman Eğitimi Eser Dağarcığı Üzerine Düşünceler Ve Öneriler*. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Pamukkale Ün. Eğt. Fak. Denizli. <http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/pamukkale/U-Turkmen.pdf>
- Uçan, A. (1997). *Müzik Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.